

*О.В. Стогова – канд. політ. наук, доц. кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ТРАНСФЕРТІВ У ПОДОЛАННІ ПРОБЛЕМИ ДИСБАЛАНСІВ БЮДЖЕТІВ У СУЧАСНИХ ФЕДЕРАЦІЯХ

Сучасна демократична держава не може існувати без ефективною системи місцевого самоврядування. Гарантією автономності місцевого самоврядування є його фінансова самодостатність. Але в Україні існують диспропорції бюджетів, які зумовлені надмірним рівнем централізації і відсутністю реальної відповідальності місцевих органів. Науковці пропонують різні варіанти вирішення проблеми: раціоналізацію адміністративно-територіального устрою України, встановлення чіткого функціонального розподілу між рівнями державної влади, розширення повноважень органів місцевого самоврядування з переданням їм відповідних ресурсів [1, с. 8]. Виходячи з варіативності існуючих підходів щодо забезпечення реальної фінансової автономності місцевого самоврядування особливий інтерес представляє дослідження методів подолання дисбалансів бюджетів, що використовуються у федеративних державах [2], адже саме у таких державах чітко визначений регіональний рівень. Саме регіональний рівень (фінансування обласних, районних бюджетів) в Україні потребує ретельних досліджень.

Практично всі федерації стикаються з необхідністю коригування двох видів фінансових дисбалансів: перший – вертикальний, що виникає, коли закріплені конституцією за центром або суб'єктом федерації джерела надходжень не відповідають їхнім обов'язкам щодо витратної частини. Вертикальний дисбаланс утворюється за наступних причин: головні податкові джерела надходжень закріплюються за федеральним урядом, а фінансово витратні обов'язки (охорона здоров'я, соціальне забезпечення) покладаються на регіональні бюджети. Так, надходження до федерального бюджету до здійснення міжурядових трансфертів порівняно з консолідованими (федеральний рівень – суб'єкт федерації – місцевий рівень) бюджетними надходженнями склали в Австрії – 73 %, в Австралії – 69 %, у США – 66 %, в Індії – 65 %, у Німеччині – 65 %, у Канаді – 48 %, у Швейцарії – 45 %. А витрати федерального уряду без урахування міжурядових трансфертів порівняно з консолідованими бюджетними витратами: в Австрії – 69 %, в Австралії – 53 %, у США – 61 %, в Індії – 55 %, у Німеччині – 41 %, у Канаді – 41 %, у Швейцарії – 37 %. За наданою статистикою помітний дисбаланс – надходження до федеральних бюджетів помітно перевищують витрати [3, с. 79]. За таких обставин виникає потреба у коригуванні дисбалансів.

Коригування потребує і горизонтальний дисбаланс. Цей вид дисбалансу виникає, якщо джерела надходжень різних суб'єктів – складових федерацій відрізняються настільки кардинально, що деякі з них виявляються неспроможними забезпечити своїх громадян суспільними послугами на визначеному рівні. Окрім горизонтальних дисбалансів надходжень, існують і

дисбаланси витрат. Ці дисбаланси найчастіше викликані особливостями соціодемографічних характеристик населення: густотою, ступенем урбанізації, соціальним складом та віковою структурою.

З метою коригування згаданих дисбалансів передбачено систему трансфертів від одного рівня державної влади до іншого. Федеральний уряд контролює більшість основних податкових джерел, тому процес коригування відбувається у формі трансферту коштів від центральних органів до регіональних. Метою такого перерозподілу коштів є усунення як вертикальних, так і горизонтальних дисбалансів і допомога суб'єктам, що не можуть самостійно надавати відповідний рівень суспільних послуг. Співвідношення між загальним обсягом надходжень до бюджетів суб'єктів і величиною трансфертів розкриває залежність останніх від цих трансфертів. Так, частка федеральних трансфертів у загальному обсязі надходжень до бюджетів суб'єктів виглядає наступним чином: в Австрії – 44 %, в Австралії – 41 %, у США – 30 %, в Індії – 39 %, у Німеччині – 18 %, у Канаді – 20 %, у Швейцарії – 19 % [3, с. 81].

На рівень незалежності уряду суб'єкту впливає не лише частка федеральних трансфертів у загальному обсязі надходжень інших бюджетів, а й форма в якій вони надаються. Федеральні трансферти у формі субсидій можуть передбачати певні умови щодо їх використання, що може підірвати автономію регіональної влади. Щоб уникнути цього, трансферти можуть здійснюватися у вигляді безумовних субсидій (або як пайова частка з надходжень від деяких федеральних податків, або як безумовні гранти). Масштаби використання федеральними урядами умовних та безумовних трансфертів у різних країнах суттєво різняться. Так, частка умовних трансфертів у загальному обсязі федеральних трансфертів складає: в Австралії – 53 %, у США – 100 %, в Індії – 38 %, у Німеччині – 65 %, у Канаді – 44 %, у Швейцарії – 71 % [3, с. 83].

Частка федеральних умовних трансфертів у загальному обсязі надходжень до бюджету суб'єкта є одним з основних критеріїв, за яким можна оцінити ступінь автономності відповідного уряду. Обидві форми фінансових трансфертів мають свої переваги й недоліки. На користь субсидій – грантів – відносять дотримання принципу фінансової відповідальності й підзвітності. Але умовні субсидії певною мірою підривають автономію регіональних органів державного управління.

Література

1. Регульська, Й. Реформа місцевого самоврядування в Центральній та Східній Європі: успіхи та невдачі [Текст] / Й. Регульська, Є. Регульські // Аспекти самоврядування. часопис українсько-американської програми “Партнерство громад”. – 1999. – Число 3(5). – С. 2-13.
2. Зіллер, Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз [Текст] / Ж. Зіллер. – К. : Основи, 1996. – 420 с.
3. Уоттс Рональд, Л. Федеративні системи [Текст] / Уоттс Рональд Л. ; перекл. з англ. Р. Ткачук ; гол. ред. Дж. Перлін ; наук. ред. О. Старух. – Харків : Центр Освітніх Ініціатив, 2002. – 192 с.